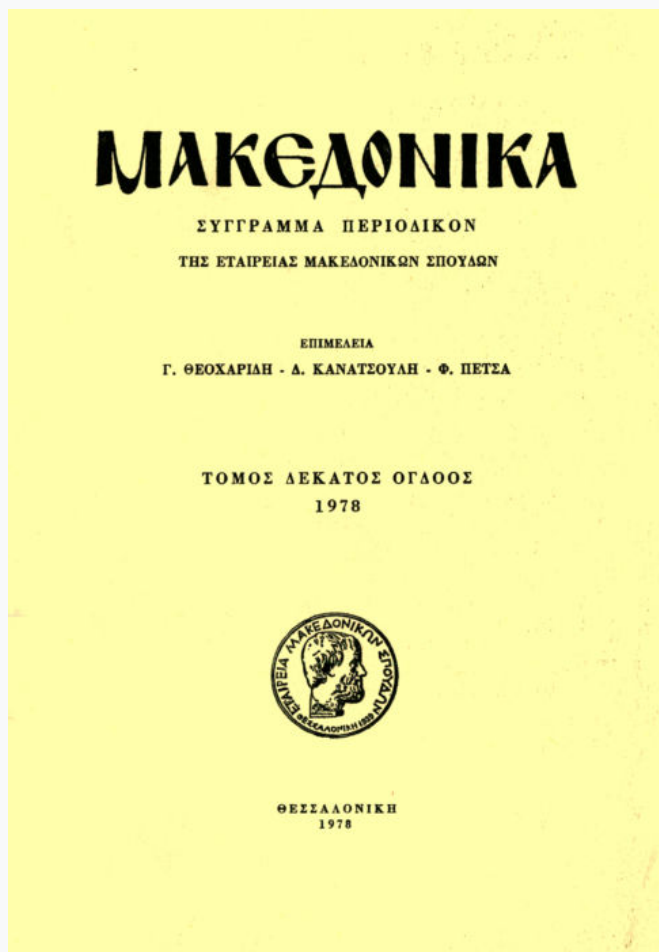

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Μια ελληνική μαρτυρία από τη Βιέννη για τις πρώτες συλλήψεις των συνεργατών του Ρήγα Βελεστινλή

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.490](https://doi.org/10.12681/makedonika.490)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1978). Μια ελληνική μαρτυρία από τη Βιέννη για τις πρώτες συλλήψεις των συνεργατών του Ρήγα Βελεστινλή. *Μακεδονικά*, 18(1), 92-102. <https://doi.org/10.12681/makedonika.490>

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΕΝΝΗ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ
ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗ

Ξεφυλλίζοντας τούς καταλόγους τών ελληνικῶν ἐγγράφων τών Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς ρουμανικῆς πόλης Βρασον καὶ μάλιστα τὸ ἀρχεῖο τοῦ Σιατιστινοῦ μεγαλέμπορου τῆς ἴδιας πόλης Μιχαήλ Τσοῦμπρου ἐνετόπισα μιὰν ἐπιστολὴ σταλμένη ἀπὸ τὴ Βιέννη στὶς 29 Δεκεμβρίου 1797 μὲ ἀποστολὰ τὸ γνωστὸ Ἑλληνα ἔμπορο Χρήστο Μάνο καὶ παραλήπτη τὸν Τσοῦμπρο¹. Τὸ πράγμα βέβαια θὰ περνοῦσε ἀπαρατήρητο ἂν στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν ἀναφερόταν ἡ σύλληψη ἐνὸς Ἑλληνα ἑμποροῦ τῆς Βιέννης, τοῦ Εὐστρατίου Ἀργέντη, τοῦ γνωστοῦ συνεργάτη τοῦ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τοῦ «ρωμαϊκοῦ τυπογράφου» τῆς Βιέννης, ποῦ φυσικὰ εἶναι ὁ Γεώργιος Πούλιος. Ὁ Dumitru καὶ ἡ Elena Limona δὲ σχολίασαν τὸν κατάλογο τούς—οὔτε φυσικὰ καὶ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴν—πέρασε μάλιστα ἀσχολίαστη καὶ ἀπὸ τούς ἄλλους ἐρευνητὲς ποῦ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ Ρήγα². Καὶ ὅμως: ἡ μαρτυρία αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς αὐστριακές, εἶναι ἀπὸ τὶς λίγες σύγχρονες ἐλληνικές μαρτυρίες ποῦ ἔχουμε καὶ ποῦ ἀναφέρονται στὶς πρώτες συλλήψεις τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα³ ἀπὸ τὴ βιεννέζικη ἀսτυνομία.

Γιὰ τὸν ἀποστολὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς Χρήστο Μάνο⁴ γνωρίζουμε ὅτι ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἐγκατεστημένη στὸ Μελένικο, αὐτὸς ὅμως γεννήθηκε στὴν Κατράνιτσα τῆς-Μακεδονίας τὸ 1737· στὰ 1775 πρέπει νὰ βρι-

* Ὅλες οἱ ἡμερομηνίες ἀναγράφονται σύμφωνα μὲ τὸ νέο (Γρηγοριανό) ἡμερολόγιο.

1. Dumitru καὶ Elena Limona, Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la orașul Stalin (Brașov), τ. 1, Βουκουρέστι 1958, σ. 552 (ἀριθ. ἔγγρ. 1730).

2. Μιά βιβλιογραφικὴ ἀνασκόπηση τῶν ἐρευνῶν ποῦ ἔγιναν τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ τὸ Ρήγα ὀφείλουμε στὴν Cornelia Papacostea-Danielopolu, Rigas Velestinlis et les recherches contemporaines, «Revue des études Sud-est européennes» 11(1973) 563-567.

3. Κυριότερη βιβλιογραφία ἀναφερόμενη στὴ σύλληψη τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συνεργατῶν του μὲ βάση τὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα: Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ ἀρχείων ἐξαχθέντα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ Αἰμιλιανὸ Λεγράνδ μετὰ μεταφράσεως ἐλληνικῆς ὑπὸ Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου, Ἀθήνα 1891· Σπ. Λάμπρου, Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, Ἀθήνα 1892, Dušan Pantelić, Pogibija Rige iz Fere (= Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα Φεραίου), «Bras-tvo» 25 (1931) 130-174, Λ. Βρανοῦση, Ρήγας [Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 10], Ἀθήνα ἄ.ἔ. ὅπου ἐξετάζονται προβλήματα τοῦ φιλολογικοῦ ἔργου τοῦ Ρήγα, Πολ. Ἐνεπεκίδης, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, «Θεσσαλικά Χρονικά» 6(1955).

4. Μετὰ τὸ θάνατό του συνηθίζονταν ἡ οἰκογένειά νὰ ἀποκαλεῖται Χρηστομάνου.

σκόταν στη Νάουσα—έκει μάλιστα γεννήθηκε ο γιός του 'Αναστάσιος. 'Αργότερα έντοπίζεται στη Νίσσα (Niš) μαζί με τους Σίνα πού είχαν έρθει από την Μοσχόπολη¹. Διατηρεί όμως τους δεσμούς του με τὸ Μελένικο, όπου, σύμφωνα με τὸ κτηματολόγιο τῆς παλιᾶς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλης, εἶχε ἄρκετὴ περιουσία². Στὰ 1795 ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴ Βιέννη μαζί με τὸ δευτερότοκο γιό του 'Εμμανουήλ καὶ ἀρχίζει μιὰ θαυμαστὴ ἐμπορικὴ δραστηριότητα πὺ θὰ τὴ συνεχίσουν οἱ γιοὶ του 'Αναστάσιος καὶ 'Εμμανουήλ καὶ τὰ ἐγγόνια του³. Γιὰ τὸν παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς, τὸ Μιχαήλ Τσοῦμπρο ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, ἔχουμε βέβαια περισσότερες πληροφορίες ὀφειλόμενες κυρίως στὶς ἐρευνες τῶν γνωστῶν μελετητῶν τῶν ἐλληνορουμανικῶν ἐμπορικῶν σχέσεων Dumitru καὶ Elena Limona. 'Ο Μιχαήλ 'Ιω. Τσοῦμπρος (1753ci-1805) ἄρχισε τὴν ἐμπορικὴ τὸν δραστηριότητα πολὺ νωρίς· ἤδη τὸ 1774 τὸν έντοπίζουμε στὴ Θεσσαλία ἀσχολούμενο με ἐμπορικὲς ὑποθέσεις⁴. Στὰ 1782 ἐγκαθίσταται στὸ Βραζον, νυμφεύεται τὴν κόρη τοῦ ντόπιου πετυχημένου ἐμποροῦ 'Ιω. Boghici, Παρασκευή, καὶ ταυτόχρονα παίρνει τὴν καισαρο-βασιλικὴ (αὐστριακὴ δηλ.) ὕπηκοότητα—παύοντας βέβαια νὰ εἶναι ὀθωμανὸς ὕπηκος. 'Απ' ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ μεγάλῃ ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότητα τοῦ Τσοῦμπρου πὺ καλύπτει σχεδὸν ὅλον τὸ βαλκανικὸ χῶρο: Timișoara, Lugoj, Sinminclaus, Ciacova, Βελιγράδι, Vîrseț, Zemün, Varadin, Osec, Slivno, Tîrnovo, Σέρρες, Πέστη, Λειψία, Sibiu, 'Ιάσι, Γαλάτσι, Βουκουρέστι, ΚΠολη, Σμύρνη, Τρίκαλα, Λάρισα, Θεσσαλονίκη, Τεργέστη. Καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἐμπορικὸς πράκτορες του εἶναι "Ἕλληνες (καὶ ἰδιαίτερα Σιατιστινοί)" ἀναφέρω λογουχάρη μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς: Κωνσταντῖνος Τσιντσιμπήρης, πὺ εἶναι καὶ κουνιάδος του, Νίκος Δημητρίου Τούνας, Χατζητριαντάφυλλος Δόσιος, Νικόλαος 'Ιω. Ρήγας, συγγενὴς τοῦ Τσοῦμπρου, Μιχαήλ Γεωργ. Σιλαπέντης, Παῦλος Οἰκονόμου, Γεώργιος Τουρουντζίας κ.ἄ.⁵.

Φυσικὰ ἰδιαίτερα πυκνὲς εἶναι οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις του με τοὺς "Ἕλληνες ἐμπορευόμενους τῆς Βιέννης. Στὴν ἐποχὴ μάλιστα αὐτὴ πὺ μᾶς ἐνδιαφέρει (τελευταία πενταετία δηλ. τοῦ 18ου αἰῶνα) εἶχε ἐμπορικὸ πρᾶκτορα τὸ Μελενικιώτῃ Χρήστο Μάνο. 'Ο τελευταῖος πληροφοροῦσε τὸν Τσοῦμπρο συχνὰ ἀπὸ τὴ Βιέννη, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Τσοῦμπρου, γιὰ ἐμπορικὲς καὶ ἄλλες ὑποθέσεις⁶· στὴ συνέχεια τὸν ἀντικατέστησε ἡ

1. Γ. Σ. Λαῖου, Σίμων Σίνας, 'Αθήνα 1972, σ. 14-15.

2. Λ. Χρηστομάνου-Καλίνσκη, Οἱ ἐκ Μελενίκου Χρηστομάνοι, «Σερραϊκά Χρονικά» 1(1953) 187.

3. 'Ο.π., σ. 189.

4. E. καὶ D. Limona, Aspecte ale comerțului brașovean în veacul al XVIII-lea. Negustorul aromân Mihail Țumbru, «Studii și Materiale de istorie medie» IV (1960) 525-564.

5. Limona, Catalogul, σ. VII (εἰσαγωγή).

6. Σὲ μιὰν ἐπιστολὴ τοῦ ἀπὸ 28 Σεπτεμβρίου 1976 ἀπευθυνόμενη στὸν Τσοῦμπρο ὁ Σερ-

εταιρεία Νικόλαος Δάρβαρις καὶ υἱοί¹. Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς πληροφορο-
ρησης τοῦ Τσοῦμπρου γιὰ τὴν πορεία τῶν ὑποθέσεων γράφτηκε καὶ ἡ ἐπι-
στολὴ αὐτὴ τοῦ Χρήστου Μάνου πρὸς τὸ Μιχαὴλ Τσοῦμπρο. Ἀξίζει μά-
λιστα νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Χρήστος Μάνος καὶ σὲ μιὰν ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ
πρὸς τὸν Τσοῦμπρο, ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1798, πληροφορεῖ τὸν Τσοῦμπρο ὅτι
ὁ Ἀργέντης «βρίσκεται ἀκόμη στὴ φυλακὴ»².

Ἡ ἐπιστολὴ. Γράφτηκε στὶς 29 Δεκεμβρίου 1797 καὶ ἔφτασε στὸ
Βραζον στὶς 10 Ἰανουαρίου τοῦ 1798. Ἀρχικὰ γίνεται λόγος γιὰ τὸν ἔμπορο
τῶν Σερρῶν Ἰωάννη Χατζηδημητρίου μὲ τὸν ὁποῖο συνεργαζόταν ὁ Τσοῦμ-
προς, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρήστος Μάνος. Μὲ τὸ Χατζηδημητρίου ὑπῆρχε μάλι-
στα καὶ κάποια ἐκκρεμότητα, γιὰτὶ περίμεναν ὁ Χρήστος Μάνος (καὶ ὁ
Τσοῦμπρος ποὺ ἦταν καὶ αὐτὸς ἐνδιαφερόμενος) ἀπὸ τὸ Σερραῖο ἔμπορο
μαρτυρικὸ γράμμα, ποὺ θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσαν σὲ δίκη στὴ Βιέννη, στὸ
Landrecht, στὴ διαμάχη τοὺς μὲ τὸν Εὐστράτιο Ἀργέντη. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ
ὑπάρχει μεγάλῃ ἀλληλογραφία ἀνάμεσα στὸ Χρήστο Μάνο (καὶ στὸ Δάρ-
βαρι ἔπειτα) καὶ στὸ Μιχαὴλ Τσοῦμπρο. Φαίνεται μάλιστα πὼς ἡ δίκη αὐ-
τὴ ἦταν πολὺ σημαντικὴ, γιὰτὶ γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ γράμ-
ματος (ποὺ ἀρνοῦνταν νὰ υπογράψῃ ὁ Χατζηδημητρίου) εἶχε ἐνοχληθεῖ καὶ
ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Αὐστρίας στὴν Κων-
σταντινούπολιν³. Στὸν οἰκουμενικὸ θρόνο τότε ἦταν ὁ Γρηγόριος Ε',—πρῶτη
πατριαρχία Ἀπρίλιος 1797-Δεκέμβριος 1798. Τελικὰ ἀπ' ὅσο ξέρουμε ἀπὸ
τὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου Τσοῦμπρου ἡ δίκη αὐτὴ δὲν τελείωσε· συνεχίστηκε
ὁμως καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀργέντη μὲ ὑπόδικους τοὺς κληρονόμους του⁴.

ραῖος ἔμπορος Χατζηδημητρίου εἶχε τὴν πληροφορία ἀπὸ τὸ Χρήστο Μάνο ὅτι εἶχαν
κηρύξει πτώχευση οἱ παρακάτω ἔμπορικοὶ οἶκοι τῆς Βιέννης: Δημ. Ψαρᾶ, Μამάρα, Θεοδ.
Κοϊόπαυλου, Μανούση, Τούνα, Φρόνιμου, Τουρουντζία, Δημ. Χατζόπουλου καὶ Παύλου Οἰ-
κονόμου, Εὐστρ. Ἀργέντη καὶ Ν. Χατζημόσκου. *L i m o n a*, Catalogul, σ. 532 (ἔγγρ. 1670).

1. Βλ. ἐπιστολὴ τῆς ἐταιρείας τοῦ Δάρβαρι ἀπὸ 2/13 Ἰουλίου 1792 πρὸς τὸν Τσοῦμπρο:
L i m o n a, ὅ.π., σ. 555 (ἀριθ. ἔγγρ. 1745 κ.λ.). Ὁ Δημήτριος Δάρβαρις συνδεόταν μὲ
φιλία μὲ τὸν Ρήγα Φεραῖο· βλ. Νί κ ο υ Βέ η, Δημητρίου Ν. Δαρβάρεως, Ἀφιέρωμα εἰς
Ρήγαν Βελεστινλήν-Φεραῖον μετ' αὐτογράφων σημειωμάτων τοῦ Πρωτομάρτυρος, «Πρα-
κτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 19 (1944) 356-372.

2. *L i m o n a*, ὅ.π., σ. 552 (ἀριθ. ἔγγρ. 1731).

3. *L i m o n a*, ὅ.π., σ. 553 (ἀριθ. ἔγγρ. 1734)-ἡμερομηνία ἐπιστολῆς Χρήστου Μάνου
πρὸς Τσοῦμπρο 19 Φεβρουαρίου 1798 (1 Μαρτίου 1798). Ὁ Πατριάρχης θὰ πρέπει νὰ ἔγρα-
ψε στὸ μητροπολίτη Σερρῶν Κωνστάντιο (1791-1811) νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ
μαρτυρικοῦ αὐτοῦ γράμματος· ὁ Κωνστάντιος ὁμως φαίνεται ὅτι εἶχε ὀρισμένες ἀντιρρή-
σεις—ἄλλωστε κατὰ τὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἐξετάζουμε ἐδῶ ὁ μητροπολίτης «χωρὶς νὰ λάβῃ
ἄσπρα δὲν θέλει νὰ υπογραφῇ» πρβλ. Γ. Σ. Α λ α ῖ ο υ, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἔμπορικὸς οἶκος Ἀρ-
γέντη, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βιέννης, Εἰς Μνήμην Κωνσταντίνου Ι.
Ἀμάντου, Ἀθήνα 1960, σ. 173-176.

4. *L i m o n a*, Catalogul, passim· πρβλ. Γ. Α λ α ῖ ο υ, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἔμπορικὸς οἶκος

Στη συνέχεια ο Χρήστος Μάνος πληροφορεί τον Τσομπρο για τα τραγικά γεγονότα που είχαν λάβει χώρα λίγες μέρες πριν στη Βιέννη. Και πρώτα βέβαια ή σύλληψη του Ευστρατίου 'Αργέντη' είναι ο έμπορος, που όπως ειπώθηκε, τους έχει απασχολήσει με το θέμα της διαμάχης τους στο δικαστήριο. 'Ο Χρήστος Μάνος δεν είναι ούτε λεπτομερειακός άλλ' ούτε βέβαια και αποκαλυπτικός στην επιστολή του αυτήν. 'Ο φόβος άλλωστε της αυστριακής λογοκρισίας δεν του επέτρεπε αναλυτικότερη πληροφόρηση' μέσα όμως από τις λίγες άράδες της επιστολής αυτής παρουσιάζονται οι δραματικές μέρες των 'Ελλήνων της Βιέννης, που έβλεπαν τη σύλληψη πολλών συμπατριωτών τους από τα όργανα της αυστριακής αστυνομίας. 'Ο 'Αργέντης συλλαμβανόταν, κατά τον Χρήστο Μάνο, μόνον «διά κάποια σφάλματά του»· για τα ίδια σφάλματα είχαν συλληφθεί ο «ρωμαϊκός τυπογράφος», ο Γ. Πούλιος, «και άλλοι δύο Ρωμαίοι». 'Ο 'Αργέντης μάλιστα ήταν σε απομόνωση στην αυστριακή φυλακή και δεν μπορούσε «να τον ανταμώσει κανένας». 'Η επιστολή αυτή προσδιορίζει με σαφήνεια τις πρώτες συλλήψεις του κύκλου των οπαδών του Ρήγα. Στην Τεργέστη τα γεγονότα με τη σύλληψη του Ρήγα είχαν εξελιχθεί ραγδαία το βράδυ της 19 Δεκεμβρίου 1797¹. Από τα έντυπα και την επιστολή που κατασχέθηκαν στην Τεργέστη ενοχοποιήθηκαν πολλοί 'Ελληνες της Βιέννης². Στάλθηκε λοιπόν από την τοπική αυστριακή διοίκηση της Τεργέστης έφιππος ταχυδρόμος στη Βιέννη που θά την ενημέρωνε για τη σύλληψη του Ρήγα και το δίχτυ της συνωμοσίας του μέσα στην καρδιά της αυτοκρατορίας των 'Αψβούργων. 'Ο ταχυδρόμος κάλυψε την απόσταση Τεργέστη-Βιέννη σε πέντε μέρες (20-24 Δεκεμβρίου). Το ίδιο βράδυ (της 24 Δεκεμβρίου) με διαταγή του ύπουργου της αυστριακής αστυνομίας Pregon συλλαμβάνονταν οι πρώτοι ύποπτοι συνεργάτες του Θεσσαλού επαναστάτη³.

Για όλες τις ενέργειες της αυστριακής διοίκησης στην Τεργέστη και της βιεννέζικης αστυνομίας ενημερώθηκε άμέσως ο αυτοκράτορας Φραγ-

«'Αργέντη», σ. 173-176.

1. Έγγραφο του βαρόνου Brigido, διοικητή της Τεργέστης, προς τον 'Υπουργό της 'Αστυνομίας Pregon ('Α μ α ν τ ο ς, σ. 2-5).

2. Από τους πρώτους που ή συμμετοχή τους αποκαλύφτηκε στην ομάδα του Ρήγα ήταν ο Ευστράτιος 'Αργέντης ('Α μ α ν τ ο υ, 'Ανέκδοτα Έγγραφα, σ. 2-39 κ.λ.).

3. Στο έγγραφο του ύπουργου της αυστριακής αστυνομίας Pregon προς τον αυτοκράτορα Φραγκίσκο από 25 Δεκεμβρίου 1797 διαβάζουμε: «Έλαβον άμέσως κατά την νύκτα τα αναγκαία μέτρα, πριν οι έδω 'Ελληνες πληροφορηθούν εκ Τεργέστης περί της κρατήσεως του Βελεστίνλη. Συνεπεία των μέτρων τούτων άπεδείχθη ότι πολλοί 'Ελληνες εις την έδω αγοράν είχαν γνώσιν της συγγραφής και διαδόσεως των άκρως επαναστατικών βιβλίων και δι' αυτό έφυλακίσθησαν ήδη πέντε εξ αυτών την παρελθούσαν νύκτα». 'Α μ α ν τ ο υ, δ.π., σ. 8-11, 12-15. 'Ο Pregon με έφιππο ταχυδρόμο ενημέρωνε την ίδια μέρα και το διοικητή της Τεργέστης για τις ενέργειές του στη Βιέννη, 'Α μ α ν τ ο υ, δ.π., σ. 10-13.

κίσκος, πού σημειώνει μάλιστα τις παρατηρήσεις του στα έγγραφα της πορείας των ανακρίσεων των Ἑλλήνων πατριωτῶν.

Θὰ οταματήσουμε στὴν περίπτωση τῶν πρώτων συλλήψεων τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα Βελεστινλή. Πρῶτος βέβαια εἶναι ὁ Εὐστράτιος Ἀργέντης ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βιέννης, κάτοικος τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ Fleischmarkt, χορηγὸς τοῦ Ρήγα· πια εἶναι τὰ «σφάλματά» του ἀναλύονται στὴν περίληψη τῶν πρακτικῶν τῶν σκληρῶν ἀνακρίσεων πὺ ἀκολούθησαν μετὰ τὴ σύλληψή τους: ὁ δεσμός του μὲ τὸ Ρήγα καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξη σ' αὐτόν¹. ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι χάρις στὸν Ἀργέντη διοχετεύονταν στὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ βιβλία καὶ ἄλλο ἐπαναστατικὸ ὕλικό πὺ θὰ χρησίμευε γιὰ τὴν ἀφύπνιση τοῦ σκλαβωμένου Γένους. Ὁ ἴδιος σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάκριση ἔψελνε τὰ ἐπαναστατικὰ τραγούδια τοῦ Ρήγα μαζί μὲ ἄλλους ὁμοϊδεάτες του στὴν κατοικία του². Τὴν ἐμπορικὴ δραστηριότητα τοῦ οἴκου Εὐστρατίου Ἀργέντη μετὰ τὴ σύλληψη, φυλάκιση καὶ ἐκτέλεση τοῦ ἱδρυτῆ της συνέχισαν οἱ ἐπίτροποί του. Ὁ ἴδιος ὁ Χρῆστος Μάνος στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Τσοῦμ-προ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ «εἶχαν βουλῶσει καὶ τὴν καντζε-λαρίαν του, ὅμως πάλιν ἐξεβουλῶθη καὶ ὁ ἐπίτροπός του ἀκολουθεῖ τὴν κορ-ρеспонδενζίαν του καὶ πληρωμάς του». Ἐπίτροπός του βέβαια ἦταν ὁ Λα-ρρισαῖος Ἀνδρέας Μαχούτης³, συνεργάτης τοῦ Ἀργέντη καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους συλληφθέντες, πὺ ἀποφυλακίστηκε μάλιστα στὶς 26 Δεκεμβρίου ὡς «εὐπαρησίαστος μάρτυς»⁴. Ὁ Μαχούτης μαζί μὲ τὸ Χιώτη Κωνσταν-τῖνο Ἄμοιρο διηύθυναν τὶς ἐργασίες τοῦ οἴκου Ἀργέντη ὡσότου ἤλθε ἀπὸ

1. Ὁ Λάμπρος, Ἀποκαλύψεις, σ. 25, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Ἀργέντης προκατέβαλε στὸ Ρήγα 1.000 φλωρίνια γιὰ τὴν ἀξία 25 μόνων ἀντιτύπων τοῦ Ἀναχάρσιδος δίνοντάς του ἔτσι τὴ δυνατότητα νὰ τυπώσει τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον. Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἐγ-γραφα, σ. ιζ'-ιη', 85-87.

2. Πολὺ πετυχημένα σημειώθηκε ἀπὸ τὸν εἰδικὸ μελετητὴ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων στὴ Βιέννη Γ. Λάιο ὅτι ὁ οἶκος Ἀργέντη μαζί μὲ τὸ τυπογραφεῖο τῶν Μαρκίδων Πούλιου «εἶχε καταστῇ τὸ κύριον πατριωτικὸν κέντρον καὶ ὀρητήριον τοῦ Ρήγα διὰ τὴν ἀπελευ-θέρωσιν τοῦ Γένους». Γ. Λάιο, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 167. Στὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα συγχέονται τὰ ὀνόματα Εὐστράτιος καὶ Εὐστάθιος, πρβλ. L e- g r a n d - Λάμπρος, ὅ.π., σ. 14-15, 18-19, 58-59, κ.λ., L i m o n a, ὅ.π., passim. Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιζ'-ιθ', 84-87 (ὅπου κατὰθεσε τοῦ Ἀργέντη). Ση-μειῶνω ἐδῶ ὅτι τὸ σπίτι τοῦ Ἀργέντη, ὅπου χόρευαν καὶ τραγουδοῦσαν οἱ Ἑλληνες πα-τριῶτες τὸ «Ὡς πότε παληκάρια», βρισκόταν πολὺ κοντὰ στὸ Ὑπουργεῖο Ἀστυνομίας, Π. Ἐνεπεκίδης, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, σ. 9.

3. Οἱ L e g r a n d - Λάμπρος, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 14-15, 18-19 κ.λ., καὶ ὁ Σπ. Λάμπρος, Ἀποκαλύψεις, σ. 67, τὸν ἀναφέρουν Μακότη ἢ Μασούτη· πρβλ. Ἀάτου, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 169.

4. L e g r a n d - Λάμπρος, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 18-19. Πρβλ. Ἀμάντου, ὅ.π., σ. 14-23.

τῇ Σμύρνῃ καὶ ἀνέλαβε τῇ διεύθυνσιν ὁ «βαρυνενοῦς» ἀδελφός του Ζωρζής. Ὁ οἶκος παρέμεινε, μὲ τὴν ἴδια ἐπωνυμία: «Εὐστράτιος Ἀργέντης καὶ Σία»¹. Πάντως γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ἀργέντη οἱ Αὐστριακοὶ ἔδειξαν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γι' αὐτὸ καὶ γράφουν στὰ ἔγγραφα τῆς ἀνάκρισης ὅτι ἀπελευθέρωσαν τὸ Μαχούτη καὶ τὸν Ἀμοῖρο γιὰ νὰ «διεξάγῃσι τὶς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ παύσωσιν ἀνεὺ οὐσιώδους ζημίας διὰ τὴν ἐνταῦθα ἀγοράν»².

Ὁ Μαχούτης πρέπει νὰ ὑπῆρξε πολὺ «εὐπαρησίαστος μάρτυς»—γι' αὐτὸ ἀλλωστε οἱ Αὐστριακοὶ μερίμνησαν ἰδιαίτερα γιὰ τὴν περίπτωσή του³. Μαζί μὲ τὸν Ἀργέντη εἶχε συλληφθεῖ καὶ ὁ Γεώργιος Πούλιος· τὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα μάλιστα μᾶς πληροφοροῦν ὅτι αὐτὸς συνελήφθη στὶς 25 Δεκεμβρίου 1797⁴. Ὁ Γεώργιος Πούλιος ἦταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος ἐκείνῃ τὴν ἐποχῇ τοῦ γνωστοῦ ἐλληνικοῦ τυπογραφείου τῆς Βιέννης Μαρκίδων Πούλιου, ἀφοῦ ὁ ἀδελφός του καὶ συνιδιοκτήτης τοῦ τυπογραφείου Πόπλιος Πούλιος ἀπουσίαζε γιὰ δευτεῖες στὴ Μολδοβλαχία⁵. Ὁ Γ. Πούλιος ἐνοχοποιήθηκε καὶ συνελήφθη γιὰτὶ ἀνάμεσα στὰ ἄλλα: «πρὸ πέντε ἑβδομάδων ἐξετυπώθη ἐν τῷ τυπογραφείῳ του ἡ προμνημονευθεῖσα προκήρυξις, ὅτι καταναλώθησαν πρὸς τοῦτο δύο ὄλαι νέκτες, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεσπεύσθη ἐκτάκτως ὑπὸ τοῦ σχεδὸν πάντοτε παρόντος Βελεστινλῆ καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἐστάλησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ τελευταίου τούτου τὰ ἐκτυπωθέντα τρισχίλια ἀντίτυπα»⁶. Ἀπὸ τὶς ἐρευνες τοῦ Γ. Λαῖου μαθαίνουμε ὅτι ὁ Πούλιος μετὰ τὶς ἀνακρίσεις, σὰν αὐστριακὸς ὑπήκοος ποῦ ἦταν, ἀπελάθηκε (28 Ἀπριλίου 1798) καὶ κατέφυγε στὴν πόλιν FÜRTH κοντὰ στὴ Νυρεμβέργη⁷. Ἀργότερα

1. Γ. Λαῖου, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 169, 177-179. Πρβλ. καὶ τὴν ἀλληλογραφία Χρήστου Μάνου (καὶ Δάρβαρι ἔπειτα) μὲ τὸν Τσοῦμπρο (Limona, Catalogul, passim). Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ ἀναφορὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ οἴκου Ἀργέντη, βλ. Ἀμάντου, ὅ.π., σ. 43-45.

2. Legrand - Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 112-113, 128-129... Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 24-25 κ.λ.

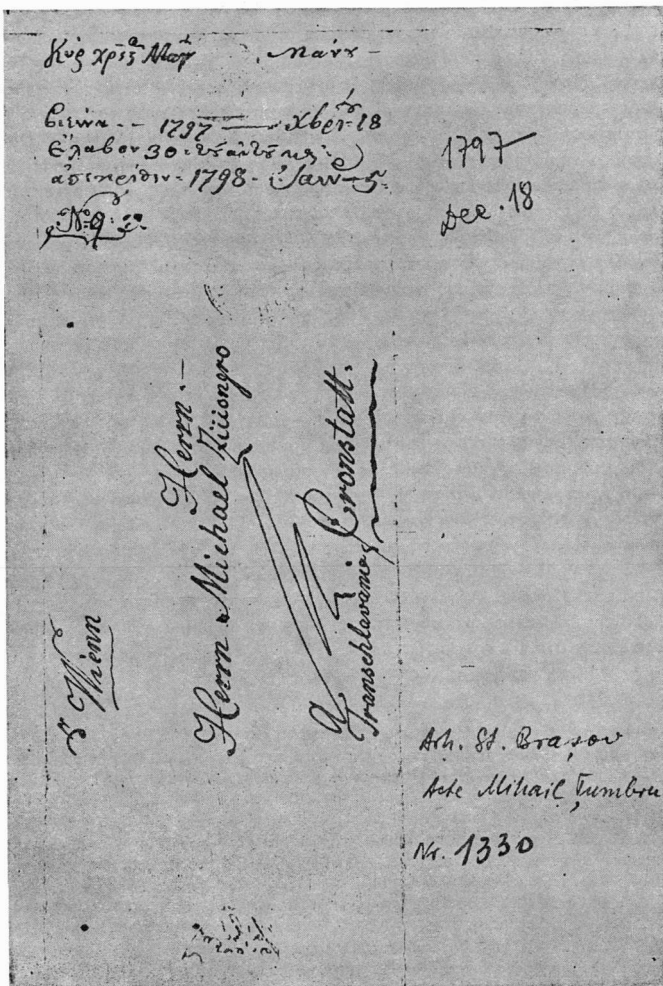
3. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 18-23.

4. Στὰ ἔγγραφα Legrand - Λάμπρου, σ. 14-15, ἀναφέρεται ὅτι συνελήφθη στὶς 26 Δεκεμβρίου τοῦ Ἀμάντου, ὅ.π., σ. 20-21, διαβάζουμε ὅτι συνελήφθη στὶς 25 τοῦ ἰοῦ μηνός.

5. Γ. Λαῖου, Οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδες Πούλιου, ὁ Γεώργιος Θεοχάρης καὶ ἄλλοι σύντροφοι τοῦ Ρήγα. - Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βιέννης, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 12 (1957) 211. βλ. καὶ Β. Π. Παναγιώτοπου, Πρωτάσεις τοῦ Π. Μαρκίδη-Πούλιου γιὰ ἐγκατάσταση ἐλληνικῆς τυπογραφίας στὴν Ἰόνιο Πολιτεία, Πρακτικά Γ' Πανιωνίου Συνεδρίου, τ. Α', Ἀθήνα 1967, σ. 292-297.

6. Legrand - Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 16-17. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιη'-ιθ', 89-90, 94-95, 162-167, 184-185.

7. Γ. Λαῖου, Οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδες Πούλιου, σ. 215-216· μάταια ἡ σύζυγός του Ἐ-

Εικ. 2. Ἡ δεύτερη σελίδα τῆς ἐπιστολῆς

δμως (1808) θά μπορούσε νά επιστρέψει στη Βιέννη¹.

Τò πρόβλημα είναι τώρα ποῖοι εἶναι οἱ ἄλλοι δύο Ρωμαῖοι ποὺ «ἐφυλακώθησαν» μαζί με τὸν Εὐστράτιο Ἀργέντη καὶ τὸ Γεώργιο Πούλιο. Τὸ σχετικὸ ἔγγραφο τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας ἀναφέρει ὅτι τῇ νύκτα τῆς 24 Δεκεμβρίου συνελήφθησαν οἱ παρακάτω πέντε Ἕλληνες τῆς Βιέννης: Εὐστράτιος Ἀργέντης, Δημήτριος Νικολίδης, Παναγιώτης Μιχαήλ², Φίλιππος Πέτροβιτς καὶ Ἀνδρέας Μακότης (διάβαζε Μαχούτης) καὶ στὶς 25 (26) ὁ «παμπόνηρος» Γεώργιος Πούλιος³. Λοιπὸν οἱ ἄλλοι δύο πρέπει νά εἶναι ὁ Δημήτριος Νικολίδης καὶ Παναγιώτης Ἑμμανουήλ: ὁ Μαχούτης, ὅταν γράφτηκε ἡ ἐπιστολὴ προφανῶς εἶχε ἀποφυλακισθεῖ, ἐνῶ ὁ Πέτροβιτς ἦταν Σέρβος· οἱ ἄλλοι συνελήφθησαν τὶς ἐπόμενες μέρες μετὰ τὴν πορεία τῶν ἀνακρίσεων. Ὁ Δημήτριος Νικολίδης, διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς, Γιαννιώτης τὴν καταγωγή, κατηγορήθηκε ὅτι ἦταν συνεργάτης τοῦ Ρήγα, ἐψελνε τὰ ἐπαναστατικὰ του τραγούδια καὶ ἀκόμη ὅτι εἶχε ἀρχίσει μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Mably, Περί τῆς τύχης, τῶν προόδων καὶ τῶν ἀτυχιῶν τῶν Ἑλλήνων⁴. Ὁ Παναγιώτης Ἑμμανουήλ ἀπὸ τὴν Καστοριά ἦταν παλαιὸς ὑπάλληλος τοῦ Ἀργέντη καὶ τὸν βάρυναν οἱ ἴδιες κατηγορίες⁵· ἀδελφός του ἦταν ὁ Ἰωάννης Ἑμμανουήλ, φοιτητὴς τῆς Ἱατρικῆς ποὺ συνελήφθη καὶ αὐτὸς καὶ μαρτύρησε μετὰ τὸ Ρήγα καὶ τοὺς συντρόφους του.

Ἡ ἐπιστολὴ λοιπὸν αὐτῇ τοῦ Χρήστου Μάνου πρὸς τὸν Ἰωάννη Τσοῦμπρο (εἰκ. 1, 2) ἀποτελεῖ σύγχρονη καὶ ἀπὸ τὶς λίγες μαρτυρίες ποὺ ἔχουμε γιὰ τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς Βιέννης τῇ μέρα τῆς σύλληψης τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα—γράφτηκε ἄλλωστε τέσσερις μέρες μετὰ τὴ σύλληψή τους. Σῶζεται στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βραζον, Ἀρχεῖο Μιχαήλ Τσοῦμπρου, ἔγγρ. 1730. Τὴν ἐκδίδουμε στὴ συνέχεια ἐπιφέροντας σιωπηρὰ ὀρισμένους διορθώσεις στὴ στίξη.

λίσσάβητ ζήτησε (τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1798 καὶ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1799) ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία τὴν ἐπάνοδο τοῦ συζύγου της. Ὅσο γιὰ τὸ τυπογραφεῖο αὐτὸ ἔκλεισε ὀριστικά. Βλ. ἐπίσης Α ρ. D a s c a l a k i s, Rhigas Velestinlis, Paris 1937, σ. 168, σημ. 1.

1. Βλ. τὴ σχετικὴ σειρά τῶν ἐγγράφων στοῦ Π. Ἑνεπεκίδη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, σ. 32-34 (περιλήψεις ἐγγράφων).

2. Τὸ ὀρθὸ εἶναι Παναγιώτης Ἑμμανουήλ· λαθεμένα ἀναφέρεται μερικὲς φορὲς στὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα Μιχαήλ· πρβλ. L e g r a n d - Λ ά μ π ρ ο υ, δ.π., σ. 14-15· Λ ά μ π ρ ο υ, Ἀποκαλύψεις, σ. 124 σημ. 120.

3. L e g r a n d - Λ ά μ π ρ ο υ, δ.π., σ. 14-15· Λ ά μ π ρ ο υ, δ.π., σ. 60-61, Ἀ μ ά ν τ ο υ, δ.π., σ. 16-23.

4. Περισσότερες λεπτομέρειες βλ. στοῦ L e g r a n d - Λ ά μ π ρ ο υ, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 80-87· Λ ά μ π ρ ο υ, σ. 29, 75-76, Ἀ μ ά ν τ ο υ, δ.π., σ. 16-21.

5. Βλ. L e g r a n d - Λ ά μ π ρ ο υ, σ. 86-91, Λ ά μ π ρ ο υ, σ. 76· Ἀ μ ά ν τ ο υ, δ.π., σ. 20-21.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Βρασσοβόν

Τοῖς κυρίοις Μηχαήλ Ζούμπρου καὶ συντροφία
τῇ 18 Χβρίου 1797 Βιένα

Μὴν ἔχοντας τιμίαν σας διὰ τὰς ἀποκριθῶμε σὰς λέγομεν, ὅτι οἱ εἰς Σέρῶδας κύριοι Ἰωάννης Χ' Δημητρίου καὶ συντροφία τὸν προαπελθόντα μῆνα μᾶς ἔγραψαν ὅτι ἔχετε νὰ ἔλθετε ὀγλήγωρα μόνοι σας ἐδῶ εἰς Βιέναν μᾶς περικλείαν καὶ ἓνα γράμμα σας, νὰ σὰς τὸ ἐγχειρίσωμεν ἐδῶ, ἐχάρημεν, πλὴν προσμένον-
τας σήμερον καὶ αὔριον, ματέως ἐπροσμέναμεν, ἐπειδὴ οὔτε μίαν γραφὴν δὲν μᾶς ἐγράφατε περὶ τοῦτον—προσέτι οἱ εἰς Σέρῶδας φίλοι μᾶς λέγουσι διὰ τὴν εἰς τὴν μητροπόλιν θεωρηθεῖσαν ὑπόθεσιν ὅτι κανένα γράμμα μαρτυρικὸν δὲν ἔγινεν, ἐξ αἰτίας τοῦ δεσπότη, ὅπου χωρὶς νὰ λάβῃ ἄ(σπρα) δὲν θέλει νὰ ὑπο-
γραφῇ. Περὶ τοῦτον ἐλπίζομεν νὰ ἔγραψαν καὶ τῇ τιμότητι σας καὶ εἰς κερὸν ὅπου δὲν ἐντρεσάρει, πῶς δὲν ἐγράφατε νὰ πληρώσουν κάτιτι τῷ δεσπότη καὶ νὰ γίνη τὸ μαρτυρικὸν γράμμα καὶ νὰ τὸ στείλῃ ἐδῶ ὁ S. Κόνσολας, διὰ νὰ λάβῃ τέλος ἡ κρίσις σας. Ἡμεῖς ἐγράψαμεν τοῖς κοῖς Ἰωάννη Χ' Δημητρίου καὶ συντροφία χωρὶς ἄλλον νὰ φροντίσωσι νὰ γίνη τὸ μαρτυρικὸν καὶ μᾶς ἀπεκρί-
θησαν ὅτι θέλουν τὸ ἀκολουθήσει. Εἰς εἰδυσίν σας ὅτι τὸν Ἀρτζέντην ἔχει τὸ ἐδῶ ἐνδοξότατον κριτήριον φυλακωμένον διὰ κάποια σφάλματά του, εἶχαν βουλῶσει καὶ τὴν καντζελαρίαν του, ὅμως πάλιν ἐξεβουλώθη, καὶ ὁ ἐπίτροπός του ἀκολουθεῖ τὴν κορδεσπονδενζία καὶ πληρωμάς του, αὐτὸς δὲ εἶναι φυλα-
κωμένος χωρὶς νὰ τὸν ἀνταμώσῃ κανένας, σὺν αὐτῷ ἐφυλακώθησαν οἱ τε ρω-
μαϊκὸς τυπογράφος καὶ ἄλλοι δύο ῥωμαῖοι. Καὶ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς εἰπῆτε ἂν μόνοι σας ἐρχεσθε εἰ κάμετε κανένα ἐπίτροπον διὰ νὰ παραδῶσωμεν τὰ βέξιλα, πληρώνωντάς μας τὰ τῆς κρίσεως ἔξοδα. (ἐπειδὴ βούλομαι τὴν ἀνοιξὶν νὰ κα-
τέβω διὰ τὴν πατρίδα) χωρὶς νεώτερα ἐπιμένονεν (;) εἰς ἀπόκρισίν σας καὶ εἰς ὀρισμούς σας μένομεν Χρηστος Μάνου.

Κὺρ Χρήστος Μάνου

Βιέννα.....1797

Χβρίου = 18

Ἔλαβον 30 τοῦ αὐτοῦ καὶ
ἀπεκρίθην = 1798 Ἰανου(αρίου) 5
No 9

Wienn

Herrn

Herrn Michael Ziüomgro

Transclavanie Gronstatt

R É S U M É

Ath. E. Karathanassis, Une lettre-témoignage de Christos Manou concernant les premières arrestations des collaborateurs de Rhigas Vélestinis.

Dans sa lettre du 29 décembre 1797, adressée à Michel Tsoumbros, commerçant très connu à Braşov, originaire de Siatista, Christos Manou, commerçant grec à Vienne, originaire de Méléniko, porte un témoignage très important sur les événements survenus à Vienne ces jours-là: l'arrestation de Rhigas à Trieste le 19 décembre 1797, ainsi que l'arrestation de ses principaux collaborateurs à Vienne. Christos Manou fait passer dans la lettre très habilement toutes les informations concernant Eustrate Argentis, collaborateur principal de Rhigas, arrêté par la police autrichienne, G. Poullos, «l'imprimeur roméique» et deux autres «ρωμιούς» (grecs), à savoir Démètre Nicolidis, médecin, originaire de Jannina et Panagiotis Emmanouil, originaire de Kastoria.

La lettre en question est l'unique témoignage provenant du milieu grec de Vienne qui se rapporte aux événements douloureux de ces jours-là.